

סיכום

במדבר פרק יא

דודי זינגר

המתאוננים והמתאווים

המתאוננים

א וַיְהִי הָעָם כְּמֵתְאֻנָּיִם רַע בְּאָזְנֵי ה' וַיִּשְׁמַע ה' וַיַּחַר אָפוֹ וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ ה' וַתֹּאכַל
בְּקִצָּה הַמַּחֲנֶה: ב וַיִּצְעַק הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל ה' וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ:
ג וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא תִּבְעֵרָה כִּי בְעֵרָה בָּם אֵשׁ ה':

הסבר:

אנשים מבני ישראל (המתאוננים) מתלוננים אל ה' וכאשר הוא שומע את התלונות הוא כועס עליהם ומעניש אותם בשריפה, העם מתחנן אל משה רבינו שיתפלל בשביל שינצלו, משה מתפלל והאש מפסיקה, המקום בו היה האירוע נקרא תבערה על שם האש שבערה בבני ישראל.

שאלה:

מה היתה התלונה של בני ישראל? (בפסוק א' כתוב שהם התלוננו, אך לא מפורט על מה).

תשובה:

רש"י מקשר את תחילת המסע של בני ישראל בסוף פרק י' לתלונה של בני ישראל בתחילת פרק יא', רש"י מסביר שהתלונה כלפי ה' היתה על כך שהם הלכו דרך ארוכה ללא מנוחה, כפי שלמדנו שהם צעדו דרך של שלושה ימים ביום אחד. במדבר פרק י' פסוק לג' " וַיִּסְעוּ מֵהַר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים... ", במטרה להיכנס תוך זמן קצר לארץ ישראל.

שאלה:

לכאורה התלונה של בני ישראל לפי רש"י היא תלונה שאפשר להבין אותה, הרי יש קושי בהליכה ארוכה ללא הפסקה, אם כן מדוע ה' כעס על בני ישראל?

תשובה:

רש"י מסביר את שהכעס של ה' על בני ישראל היה מתוך הבנה שמקור התלונה הוא לא הקושי בהליכה בדרך ארוכה ללא הפסקה, אלא מתוך רצון לעזוב את ה' והדרך הארוכה היתה רק תירוץ, והוא לומד זאת מהמילה "כמתאוננים" - שהיא בלשון עלילה.

רש"י [א]:

כמתאוננים - אין מתאוננים אלא לשון עלילה, מבקשים עלילה האיך לפרוש מאחרי המקום. וכן הוא אומר בשמשון "כי תואנה הוא מבקש" (שופטים יד, ד). רע באזני ה' - תואנה שתהא רעה באזניו; מתכוונים שתבוא לאזניו ויקניט. אומרים: 'אוי לנו כמה לבטנו בדרך, זה שלשה ימים לא נחנו מעינוי הדרך'.

הערה:

הרמב"ן מסביר שהתלונה של בני ישראל כלפי ה' היתה על החשש שלהם ככל שהתרחקו מהר סיני שלא יהיה להם מה לאכול ולשתות וכיצד יתמודדו עם הקשיים של המסע במדבר.

שאלה:

לכאורה החשש של בני ישראל על שלא יהיה להם מה לאכול הוא חשש טבעי, אם כן למה ה' כעס על תלונות בני ישראל?

תשובה:

הרמב"ן מסביר שהכעס של ה' כלפי בני ישראל היה על כך שהיה עליהם לבטוח בה', במיוחד אחרי הנסים שראו שה' עשה להם ביציאת מצרים וכן אחרי מעמד הר סיני היה מצופה שיבטחו בה' וילכו אחריו בבטחה ובשמחה.

רמב"ן :

ויהי העם כמתאוננים - ... והנכון בעיני, כי כאשר נתרחקו מהר סיני שהיה קרוב לישוב ובאו בתוך המדבר הגדול והנורא במסע הראשון היו מצטערים בעצמם לאמר: 'מה נעשה, ואיך נחיה במדבר הזה, ומה נאכל ומה נשתה, ואיך נסבול העמל והענוי ומתי נצא ממנו', מלשון "מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו" (איכה ג, לט), שהוא לשון כואב ומצטער על עצמו. רע באזני ה' - שהיה להם ללכת אחריו בשמחה ובטוב לבב מרוב כל טובה אשר נתן להם, והם היו כאנוסים ומוכרחים.

הערה:

רש"י והרמב"ן עוסקים בשאלה זהה והיא מה היתה התלונה של בני ישראל? אך מציעים תשובה שונה:

רמב"ן	רש"י	
כאב וצער	מחפשים עלילה	באור המילה "כמתאוננים"
התלוננו על החשש מההליכה העתידית במדבר	התלוננו על שלושת ימי ההליכה שכבר עברו	תוכן התלונה
עמיד	עבר	כלפי איזה זמן התלוננו?
ביטוי הכאב והצער	תרוץ לפרוש מאחורי ה'	מגמת התלונה
חוסר בטחון בה' (וכפיות טובה)	הרצון לפרוש מעבודת השם	מהו החטא?

נשים לב!!

רש"י מפרש ומסביר את תלונות בני ישראל, מתוך לימוד של דרש, מתוך לימוד הרחוק מפשט הפסוקים (מההבנה הפשוטה של הפסוקים), שבתורה אין יזכור לתלונה שלהם על הדרך הארוכה שהלכו במדבר ועל כך שהסיבה העמוקה לתלונה על הדרך הארוכה היא שבני ישראל רצו להתרחק מה'

הרמב"ן נצמד לפשט הפסוקים שבני ישראל נמצאים במצב בו הם מתחילים את המסע במדבר (כפי שלמדנו בפרק י'), ולכן ניתן לקשר מפשט הפסוקים שהתלונה שלהם קשורה למסע אותו התחילו

(א) ותבער בם אש ה' ותאכל בקצה המחנה:

שאלה:

מהו קצה המחנה אשר נשרף באש?

תשובה:

רש"י נותן שני פירושים למילה "בקצה":

א. בקצה- במוקצין, הכוונה לאנשים שפלים.

ב. בקצה- בקצינים באנשים החשובים

הפירושים השונים מראים על גישות שונות האם מי שגרמו לעם להתלונן היו השפלים שבעם או החשובים.

רש"י

בקצה המחנה - במוקצין שבהם לשפלות, אלו ערב רב. רבי שמעון בן מנסיא אומר בקצינים שבהם ובגדולים.

המתאוים

ד והאספסוף אשר בקרב התאו ותאוה וישבו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכלנו בשר: ה זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם את הקשאים ואת האבטחים ואת החציר ואת הבצלים ואת השומים: ו ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו: ז והמן כזרע גד הוא ועינו כעין הבדלח: ח שטו העם ולקטו וטחנו ברחים או דכו במדכה ובשלו בפרור ועשו אתו עגות והיה טעמו כטעם לשד השמן: ט וברדת הטל על המחנה לילה ירד המן עליו:

שאלה:

מי הם המתלוננים?

תשובה:

בהתחלה המתלוננים היו האספסוף "והאספסוף אשר בקרב התאו ותאוה..."

ולאחר מכן נגררו אחריהם בני ישראל "... וישבו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכלנו בשר..."

הערה:

רש"י מסביר שהתלונות של בני ישראל שאין להם מה לאכול במדבר לא היו מתוך מצוקה ולא היה לתלונה שלהם בסיס.

רש"י מוכיח זאת מתוך הפסוקים, בספר שמות פרק יב נאמר שבני ישראל יצאו ממצרים היה להם צאן ובקר " וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר..." ולא ניתן לומר שנגמר להם הבשר, כי בספר במדבר לפני כניסת בני ישראל לארץ ישראל נאמר שהיה לשבט ראובן מקנה רב " ומקנה רב היה לבני ראובן..." ומתוך כך לומד רש"י שתלונות בני ישראל הם כתואנה ועלילה כנגד ה'.

רש"י [ד]:

מי יאכלנו בשר - וכי לא היה להם בשר? והלא כבר נאמר (שמות יב, לח) וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר וגו'. ואם תאמר אכלום, והלא בכניסתם לארץ נאמר (במדבר לב, א) ומקנה רב היה לבני ראובן וגו', אלא שמבקשים עלילה!

הערה:

בני ישראל באים בשתי טענות:

א. אין לנו מה לאכול.

ב. במצרים היה לנו אוכל בחינם - "זכרנו את הדרך אשר נאכל במצרים חנם..."

שאלה:

כיצד בני ישראל טוענים שקבלו במצרים אוכל בחינם, כאשר ברור וידוע שהם היו עבדים במצרים ועבדו בפרך.

תשובה:

נחלקו הפרשנים בהבנת המילה "חנם":

רש"י ממשך בפרושו בתפיסה לפיה בנ"י מעוניינים להתלונן בשביל לפרוק עול ומפרש את המילה "חנם" ביחס למצוות – חנם ממצוות, שלא היו צרכים לקיים מצוות בשביל לקבל אוכל.

רש"י [ה]:

אשר נאכל במצרים חנם - אם תאמר שמצריים נותנים להם דגים חנם, והלא כבר נאמר (שמות ה, יח) ותבן לא ינתן לכם. אם תבן לא היו נותנין להם חנם, דגים היו נותנין להם חנם?! ומהו אומר חנם? חנם מן המצות

חזקוני מפרש את המילה "חינם" בדרך בה השיגו בני ישראל את האוכל, שלא היו צרכים להתאמץ בדייג שהנילוס היה עולה על גדותיו וכאשר היה חוזר למקומו היו משארים ביבשה דגים, וכך בקלות יכלו בני ישראל להשיג את הדגים.

חזקוני [ה]:

זכרנו את הדגה - כשנילוס מתפשט כמנהגו ואחר כך חוזר למקומו הדגים נשארים בגומות בשיחין ונשותיהם שואבות מאותן השיחים והדגים נכנסים בכדיהם וכן ארז"ל- אשר נאכל במצרים חנם בלא טורח ובלא דמים.

מעלת המן

וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ יִבְשָׁה אֵין כָּל בְּלִתֵּי אֵל הַמֶּן עֵינֵינוּ : ז וְהַמֶּן כְּזָרַע גֹּד הוּא וְעֵינֵנו כְּעֵין הַבְּדֹלַח : ח שְׁטִי הָעֵם וְלִקְטִי וְטַחְנוּ בְּרַחִים אוּ דָכוּ בְּמַדְכָּה וּבְשָׁלוּ בְּפָרוּר וְעָשׂוּ אֶתֹ עֵגוֹת וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לֶשֶׁד הַשָּׁמֶן : ט וּבְרִדַת הַטַּל עַל הַמַּחְנֶה לִּילָה יֵרֵד הַמֶּן עֲלֵיו :

הסבר :

פסוק ו' : המתלוננים אומרים שנפשם יבשה, שאין לה מה לאכול חוץ מאשר את המן שהוא יבש.

פסוק ז' : צורת המן היא צורה עגולה כצורת הזרעים של הכוסברה, והצבע שלו לבן.

פסוק ח': העם הלכו בשדה ואספו את המן, כתשו וטחנו ובישלו אותו אותו והיה טעמו כתבשיל הספוג בשמן, כלומר לא יבש כפי שטענו.

הערה:

נשים לב שפסוק ו' הם דברי המתלוננים ופסוקים ז'-ח' הם הערת הכתובים כפי שהכתיב הקב"ה, בשביל שנדע מה הפער בין דברי המתלוננים על המן לבין מה שהיה באמת.

רש"י [ז]

והמן כזרע גד - מי שאמר זה לא אמר זה, ישראל אומרים: בלתי אל המן עינינו, והקב"ה הכתיב בתורה: והמן כזרע גד וגו', כלומר, ראו באי עולם על מה מתלוננים בני, והמן כך וכך הוא חשוב:.

בקשת הבשר וההנהגה

הערה:

סיפור התלונה של בני ישראל משולב בסיפור משבר וקושי של משה. תשובת ה' מהווה מענה לשני הדברים גם יחד.

הערה:

דברי משה מתחלקים למספר חלקים:

טענתו העקרונית

י וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפָּחָתָיו אִישׁ לְפִתְחֵי אָהָלָו וַיַּחַר אֵף ה' מְאֹד וּבְעֵינָיו מִן־הָעָם רָע:

הסבר:

משה שומע את תלונות בני ישראל בקשתם לבשר והטענות כנגד המן ואת הבכי של העם, הוא רואה זאת בעין רעה והדבר מביא לחרון (לכעס) של ה' על עם ישראל.

יֵא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' לָמָּה הֲרַעַתָּ לְעַבְדְּךָ וְלָמָּה לֹא מָצִיתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְשׁוּם אֶת
מִשָּׂא כָּל הָעַם הַזֶּה עָלַי: יב הָאֲנֹכִי הָרִיתִי אֶת כָּל הָעַם הַזֶּה אִם אֲנֹכִי יִלְדָתִיהוּ כִּי
תֹאמַר אֵלַי שָׂאֵהוּ בְּחִיקְךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֲמֹן אֶת הַיֶּנֶק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ
לְאַבְתָּיו:

הסבר:

משה פונה לה' בטענה מדוע הוא עשה לו רע בכך שהוא בחר בו להנהיג את בני ישראל?
משה שואל את ה' שאלה רטורית: האם אני מחוייב לעם ישראל כמו אמא שיוולדת
את בניה, ולכן היא חייבת לדואג לכל צרכיו?

הערה:

לדעת ספורנו דברי משה כאן הם המשך לדבריו עוד בטרם היה למנהיגו של עם
ישראל: בספר שמות פרק ד' בהתגלות הסנה, ה' פונה למשה ובוחר בו להנהיג את עם
ישראל ולהוציא אותם ממצרים, כבר במעמד הבחירה של ה' במשה למנהיג, הוא ניסה
להתחמק ולהציע שה' יבחר במישהו אחר- "שלח נא ביד תשלח"

ספורנו [יא]

למה הרעות לעבדך- לשלחני בעל כרחי להוציא העם הזה ממצרים.
ולמה לא מצאתי חן בעיניך- כשאמרתי: 'שלח נא ביד תשלח' (שמות ד, יג),
לשום את משא כל העם הזה עלי- וזה עשית כדי לשים את משא כולם עלי כאילו
לא היה לך מנהיג זולתי לפחות לשתפו עמי שיהיה טוב להם.

הערה:

בפסוקים יא'- טו' מעלה משה שלוש טענות כנגד ה':

א. טענה עקרונית: בחרתי בי להנהיג את העם ובכך הבאת עלי רעה.

פס' יא'-יב':

יֵא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' לָמָּה הֲרַעַתָּ לְעַבְדְּךָ וְלָמָּה לֹא מָצִיתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְשׁוּם אֶת
מִשָּׂא כָּל הָעַם הַזֶּה עָלַי: יב הָאֲנֹכִי הָרִיתִי אֶת כָּל הָעַם הַזֶּה אִם אֲנֹכִי יִלְדָתִיהוּ
כִּי תֹאמַר אֵלַי שָׂאֵהוּ בְּחִיקְךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֲמֹן אֶת הַיֶּנֶק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּיו:

ב. מהיכן אני יכול להביא בשר לבני ישראל ובכך לתת מענה לבקשתם?

יג' מאין לי בשר לתת לכל העם הזה כי יבכו עלי לאמר תנה לנו בשר ונאכלה:

ג. אני לא יכול להנהיג לבד את העם, מאחר והמשימה קשה עלי.

יד לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה כי כבד ממני:

הערה:

בפסוק טו' אומר משה לה' שהוא מעדיף שהוא יהרוג אותו, אם אין לו תשובה לטענותיו:

טו ואם ככה את עשה לי הרגני נא הרג אם מצאתי חן בעיניך ואל אראה ברעתי:

הערה:

מול שלושת הטענות של משה:

א. למה בחרת בי להנהיג את העם?

ב. מהיכן אני יכול להביא בשר לבני ישראל?

ג. אני לא יכול להנהיג לבד את העם

עונה ה' למשה ומצווה עליו לבחור 70 אנשים מזקני בני ישראל.

הערה:

הרמב"ן מחדד ומסביר שבחירת 70 מזקני ישראל לא תסייע למשה בהבאת בשר לכל בני ישראל, שבשר יכולים בני ישראל לקבל בהוספת תפילה, הרי גם אם יפנו רק למשה או שיפנו ל-70 הזקנים בסוף את הבשר הם יקבלו בזכות תפילה ותחנונים לה', אלא שאותם הנביאים יעזרו למשה:

א. לדבר אל לב המתלוננים ובכך יבינו שאין אמת בטענה שלהם אמת.

ב. הוספת הנביאים תסייע למשה שהתלונות של בני ישראל יתחלקו בין המנהיגים ולא יתרכזו רק אצל משה.

רמב"ן [יד]:

וטעם לא אוכל אנכי לבדי - לא שיעזרוהו הזקנים לתת להם בשר, כי מאין להם. ועוד, אפילו בהיות להם פרנסים רבים לא יתלוננו רק על משה רבינו שהוציאם ממצרים, כמנהגם לאמר לו "למה העליתנו ממצרים", והוא שיתן להם בתפלתו כל משאלותם ותאותם יביא להם. אבל חשב משה, כי בהיות להם מנהיגים רבים ישכחו חמתם וידברו על לבם בעת תלונתם. ואפשר כי כאשר התנבאו הזקנים שנאצל עליהם מן הרוח וידעו העם כי נאמנים הם לנביאים, לא יתאספו כלם על משה, וישאלו תאותם גם מהם.

הערה:

הספורנו מסביר ששבעים הזקנים יעזרו למשה בכך שיראו בני ישראל ששבעים נביאים סומכים על נבואת משה יתחזקו באמונתם בנבואת משה וכך ימעטו בתלונות.

ספורנו [יז]:
ונשאו אתך - אחר שיהיו מוחזקים גם הם לנביאים יבטחו העם בהנהגתך בראותם הזקנים עמך ומסכימים במעשיך.

ה' נענה לבקשת משה

תשובת ה' מהווה מענה לשתי הטענות העולות מדברי משה, עניין הבשר וההנהגה.

תשובתו של ה' לטענת משה אודות ההנהגה:

טז ויאמר ה' אל משה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי הם זקני העם ושטריו ולקחת אתם אל אהל מועד והתיצבו שם עמך: יז וירדתי ודברתי עמך שם ואצלתני מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם ונשאו אתך במשא העם ולא תשא אתה לבדך:

הסבר:

טז) ויאמר ה' אל משה - ה' אמר למשה, כתשובה על בקשתו שלא להנהיג את בני ישראל לבד

אספה לי שבעים איש מזקני ישראל תכנס לי שבעים אנשים, כשכל אחד משבעים האנשים יהיה מזקני ישראל,

אשר ידעת כי הם זקני העם ושטריו הזקנים שתכנס יהיו האנשים שאתה יודע שבמצרים הם היו השוטרים של בני ישראל. שוטרים אלו היו מרחמים על בני ישראל ולא היו מכים בהם, ולכן הם עצמם היו מוכים על ידי הנוגשים המצריים, כעונש על כך שבני ישראל לא הספיקו את מכסת עבודתם היומית,

ולקחת אתם אל אהל מועד תשכנע את הזקנים, ותיקח אותם איתך למשכן והתיצבו שם עמך הזקנים שתכנס יעמדו איתך בפתח המשכן, כדי שבני ישראל יראו אותך אוסף אותם, וינהגו בהם כבוד)

יז) וירדתי אני (ה') אתגלה בפתח המשכן,

וְדַבַּרְתִּי עִמָּךְ שָׁם אֲנִי (ה') אֲדַבֵּר אִתְּךָ בַּפֶּתַח הַמִּשְׁכָּן
וְאַצְלִיתִי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשָׁמַתִּי עֲלֵיהֶם אֲנִי אֶקַּח מֵרוּחַ הַחֲכָמָה שֶׁעֲלֶיךָ וְאֶתֶּן חֶלֶק
מִמֶּנָּה עַל שִׁבְעִים הִזְקִנִים
וְנִשְׂאוּ אֶתְּךָ בְּמִשְׁאֵה הָעָם הִזְקִנִים יִישְׂאוּ אִתְּךָ בְּנֵטֶל הַנְּהַגְתָּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא תִשָּׂא אֶתְּךָ
לְבִדְךָ וְאֵתָּה לֹא תִצְטָרֵךְ לְשֵׂאת אֶת הַנְּהַגְתָּ הָעָם הַזֶּה לְבַד:

תשובת ה' לטענת העם אודות הבשר:

יח וְאֵל הָעָם תֹּאמֶר הִתְקַדְּשׁוּ לְמַחֵר וְאַכְלֶתֶם בָּשָׂר כִּי בְכִיתֶם בְּאֲזֵנֵי ה' לֵאמֹר מִי
יֵאָכְלֵנוּ בָּשָׂר כִּי טוֹב לָנוּ בְּמִצְרַיִם וְנָתַן ה' לָכֶם בָּשָׂר וְאַכְלֶתֶם: יט לֹא יוֹם אֶחָד
תֵּאָכְלוּן וְלֹא יוֹמִים וְלֹא חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרֵה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם: כ עַד חֹדֶשׁ
יָמִים עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאֶפְכָם וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא יַעַן כִּי מֵאֲסַתֶּם אֶת ה' אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם
וְתִבְכוּ לִפְנֵי לֵאמֹר לָמָּה זֶה יֵצְאֵנוּ מִמִּצְרַיִם:

הסבר:

יח) וְאֵל הָעָם תֹּאמֶר (ה') הַמִּשְׁיָד בְּדַבְרֵי אֵל מִשֵּׁה) תֹּאמֶר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
הִתְקַדְּשׁוּ לְמַחֵר תְּכַיְנוּ אֶת עֲצַמְכֶם לְפֹרְעֵנוֹת שֶׁתְּבוֹא מֵחַר,
וְאַכְלֶתֶם בָּשָׂר וּמֵחַר תֹּוּכְלוּ לֵאכֹל בֶּשֶׂר,
כִּי בְכִיתֶם בְּאֲזֵנֵי ה' (אַתֶּם תֹּאכְלוּ בֶשֶׂר) כִּיוֹן שֶׁאַתֶּם בְּכִיתֶם בְּאֲזֵנֵי שֶׁל ה'
לֵאמֹר כִּךְ אִמְרַתֶּם בְּשַׁעֲה שְׁבַכִיתֶם,
מִי יֵאָכְלֵנוּ בָּשָׂר כִּי טוֹב לָנוּ בְּמִצְרַיִם מִי יֵאָכְלֵנוּ אֹתֵנוּ בֶשֶׂר בְּמִדְבָר, הֲרֵי הִיָּה טוֹב לָנוּ
יֹוֹתֵר לוֹ הֵינּוּ נִשְׂאָרִים בְּמִצְרַיִם,
וְנָתַן ה' לָכֶם בָּשָׂר וְאַכְלֶתֶם ה' יִיתֵן לָכֶם בֶּשֶׂר, וְאַתֶּם תֹּוּכְלוּ לֵאכֹל אֶת הַבֶּשֶׂר
יט) לֹא יוֹם אֶחָד תֵּאָכְלוּן וְלֹא יוֹמִים וְלֹא חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרֵה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים
יוֹם אַתֶּם תֹּאכְלוּ אֶת הַבֶּשֶׂר הַרְבֵּה מְאֹד יָמִים: לֹא רַק יוֹם אֶחָד, לֹא רַק בְּמִשְׁךְ יוֹמִיִּים,
לֹא רַק בְּמִשְׁךְ חֲמִישֵׁה יָמִים, לֹא רַק בְּמִשְׁךְ עֶשְׂרֵה יָמִים וְלֹא רַק בְּמִשְׁךְ עֶשְׂרִים יוֹם אַתֶּם
תֹּאכְלוּ בֶשֶׂר
כ) עַד חֹדֶשׁ יָמִים הַצְדִּיקִים מִבִּינֵיכֶם יֵאָכְלוּ אֶת הַבֶּשֶׂר אִפְּיֵלוּ חוֹדֶשׁ שֶׁלֶם לִפְנֵי שֶׁהֵם
יָמוּתוּ. אִמְנֵם הַרְשָׁעִים מֵתוּ מִיָּד, בְּעוֹד הֵם הִיוּ עֲסוּקִים לֵאכֹל אֶת הַבֶּשֶׂר,
עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאֶפְכָם (אַתֶּם תֹּאכְלוּ אֶת הַבֶּשֶׂר) עַד שֶׁהַבֶּשֶׂר יִימָאֵס עֲלֵיכֶם,
וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא הַבֶּשֶׂר יִהְיֶה לָכֶם לְתִקְלָה
יַעַן כִּי מֵאֲסַתֶּם אֶת ה' אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם (הַסִּיבָה שֶׁתְּבוֹא עֲלֵיכֶם פֹּרְעֵנוֹת הִיא) מִכִּיוֹן
שֶׁבִבְקִשְׁתֶּם לְבֶשֶׂר, אַתֶּם מֵרָאִים שֶׁאַתֶּם מֵאֲסַתֶּם בְּה' שֶׁהִשְׁרָה אֶת שְׁכִינְתּוֹ בֵּינֵיכֶם,

וּתְבַכּוּ לְפָנָיו בכיתם לפני ה', לְאמֹר כִּךְ אִמְרַתֶּם בְּשַׁעַת הַבִּכּי ,
לְמָה זֶה יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם (שאלתם תוך כדי בכי) למה יצאנו ממצרים, הרי היה לנו טוב
במצרים

הערה:

ה' מעניש את בני ישראל בדרך של "מידה כנגד מידה" כלומר העונש של בני ישראל יהיה לפי החטא שחטאו, בני ישראל חטאו בכך שמאסו (זלזלו ולא רצו בה') ומתוך כך באו בתלונה שאין בה אמת ואמרו שאין להם מה לאכול בעוד היה להם את המן, ה' מעניש אותם בכך שהם ימאסו (לא ירצו) בבשר שאותו כל כך רצו בהתחלה.

מידה כנגד מידה – מאסו את ה' – ימאסו בבשר שכל כך התאוו לו.

שאלה:

מדוע דווקא במקרה זה התגובה לתלונה כה חריפה?

תשובה:

הרשב"ם מסביר שהסיבה שהעונש של בני ישראל כל כך חמורה היא שהם היו כפויי טובה, שאם היה חסר להם בשר והיו מתלוננים רק על כך שאין להם מה לאכול לא היה הכרח להעניש אותם בחומרה, אך הם בחרו להוסיף על התלונה שלהם על הבשר גם את הגעגועים לזמן שהיו במצרים ובכך היו כפויי טובה, שה' הציל אותם ממצרים והם מתלוננים כנגד ה' שהציל אותם על כך שהם מתגעגעים למצרים המקום ממנו ניצלו.

רשב"ם:

למה זה יצאנו ממצרים - שאמרתם 'זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים', ולפי שאתם כפויי טובה תלקו. ואילו הייתם מתאווים בשר ולא נתרעמתם על יציאת מצרים, לא הייתם לוקים כל כך, כמו בשאר תלונות שיש מהם שלא לקו.

כא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֵל ה', שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רִגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בִקְרָבוֹ הָעַם שֶׁאֲנִי בְּתוֹכּוֹ מוֹנֵה שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף גְּבֵרִים שֶׁהוֹלְכִים בְּרִגְלָם וְאַתָּה אֹמְרָת בְּשֵׁר אֲתָן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים וְאַתָּה תִּיתֵן לָשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף הָאֲנָשִׁים בֶּשֶׁר כְּדִי לֵאכּוֹל בְּמִשְׁךָ חֹדֶשׁ יָמִים)

כב) הֲצֹאן וּבְקֹר יִשְׁחַט לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם הָאֵם יִשְׁחַט לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל צֹאן וּבְקֹר שִׁסְפִיק לְכָל כֶּךָ הַרְבֵּה אֲנָשִׁים , אִם אֵת כָּל דְּגֵי הַיָּם יִאָּסֹף לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם גַּם אִם יֵאֲסֹפוּ לָהֶם אֵת כָּל הַדְּגָיִם שְׁבִים, לֹא יִסְפִּיקוּ הַדְּגָיִם כְּדִי לְהַאכִיל אֵת כָּל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף (600,000) הָאֲנָשִׁים, אֲמַנֵּם מֹשֶׁה רִבִּינוּ יָדַע שֶׁהִי יִכּוֹל לַעֲשׂוֹת נֹס כְּדִי שֶׁהַבֶּשֶׂר יִסְפִּיק לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲךָ מֹשֶׁה לֹא חָשַׁב שֶׁהִי יַעֲשֶׂה נֹס, אֲלֹא חָשַׁב מֹשֶׁה שֶׁהִי יִשְׁמִיד חֶלֶק גָּדוֹל מֵעַם יִשְׂרָאֵל, כֶּךָ שִׁיחִיהָ קֵל יוֹתֵר לְסַפֵּק בֶּשֶׁר לְכָל הָעָם.

כג) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה ה' אֵמַר לְמֹשֶׁה : הֲיִזָּד ה' תִּקְרָא הָאֵם דָּבַר ה' יִתְעַכֵּב, הָאֵם דָּבַר ה' לֹא יוֹכֵל לְהִתְקַיֵּים, עֲתָה תִרְאֶה הַיִּקְרָד דְּבָרֵי אֵם לֹא עֲכָשִׁיו אֵתָה תִרְאֶה הָאֵם מֵאֲמָרֵי יִתְקַיֵּים אוֹ לֹא

שאלה:

מהשיח בין משה לה' נראה שמשה לא מאמין ביכולת של ה' לתת בשר לבני ישראל, וכי משה לא יודע שיכולת ה' אינה מוגבלת?

תשובה:

הספורנו מסביר שמשה לא טען שה' לא יכול להביא בשר לבני ישראל, הרי אין ספק שה' בכוחו יכול לעשות כל דבר, אלא שטענת משה אל ה' היתה שכל כמות של בשר שהוא יביא לבני ישראל לא תשנה את טענתם שאין להם מה לאכול, הרי המטרה של בני ישראל היא להתלונן נגד ה' והבשר הוא רק התירוץ, כלומר ה' יכול לעשות כל דבר למעט לשכנע את בני ישראל להאמין בו שהאמונה בה' היא בחירה חופשית ובדרך שאדם רוצה ללכת (הבחירות שאדם בוחר לעשות) מוליכם אותו (ה' מאפשר לו לבחור באותם הדברים).

ספורנו [כב]:

הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם. איך יספיק זה להסיר תלונותם מאחר שאינם שואלים בשר אלא כדי לנסות כאמרו וינסו אל בלבבם (שם שם יח) הלא אין ספק שכמו שנסו בזה ינסו במאכלים זולת זה לאין תכלית ואתה לא תסיר את בחירתם כאמרו ז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות לג ב):

הערה: תגובת ה' למשה:

לפי הספורנו משה שואל האם יש טעם לתת להם בשר, הרי הבעיה היא לא הבשר, אלא אמונת בני ישראל בה', על כך משיב ה' " הַיָּד ה' תִּקְצֹר עֵתָהּ תִּרְאֶה הַיִּקְרָד דְּבָרֵי אִם לֹא", כלומר ה' אומר למשה שהוא יראה שיש ביכולת ה' להביא לשינוי בבחירת בני ישראל שבסופו של דבר יחזרו בתשובה (החזרה בתשובה תהיה מתוך בחירה חופשית), והוא יכול לעשות זאת בעזרת הבשר שיספק לבני ישראל עד כדי כך שבסופו של דבר הם ימאסו בבשר ויבחרו לחזור בתשובה ולהצטער על מעשיהם.

ספורנו [כג]

עתה תראה היקרד דברי. תראה שיקרה זה שיאכלו מן הבשר בהמשכם אחר התענוג עד שיצא מאפס וימאסו בו מבלי שאסיר בחירתם כלל כי אמנם יוכלו לשוב בתשובה מאהבה ומיראה אם ירצו.

מינוי הזקנים והתנבאות אלדד ומידד

התנבאות אלדד ומידד

כד וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל הָעָם אֶת דְּבָרֵי ה' וַיֹּאסֹף שְׁבַעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבֹת הָאֹהֶל:
כה וַיֵּרָד ה' בְּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאצֵּל מִן הָרוּחַ אֶשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל שְׁבַעִים אִישׁ הַזִּקְנִים וַיְהִי כַּנּוּחַ עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסֹפוּ: כו וַיִּשְׁאַרוּ שְׁנֵי אַנְשִׁים בַּמַּחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מִידָד וַתִּנַּח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וְהֵמָּה בִּפְתָבִים וְלֹא יָצְאוּ הָאֹהֶל וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה: כז וַיִּרְץ הַנֶּעֵר וַיִּגַּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֶלְדָּד וּמִידָד מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה: כח וַיַּעַן יְהוָה בֶּן נוֹן מִשְׁרַת מֹשֶׁה מִבְּחָרָיו וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי מֹשֶׁה כָּלָאִם: כט וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הַמִּקְנָא אֶתָּה לִי וּמִי יִתֵּן כָּל עַם ה' נְבִיאִים כִּי יִתֵּן ה' אֶת רוּחוֹ עֲלֵיהֶם:

הסבר:

משה עושה את ציווי ה' ואוסף שבעים מזקני העם מסביב לאוהל מועד, ה' מאציל (מעביר) מן רוח הנבואה של משה אל שבעים זקני ישראל והם מתנבאים (אחרי נבואה זו הם לא התנבאו שוב), שני אנשים מזקני ישראל- אלדד ומידד לא נאספו סביב אוהל מועד והתנבאו מתוך המחנה, אחד מהנערים רץ ומספר למשה שאלדד ומידד לא עשו כדברו ולא באו אל אוהל מועד ונשארו בתוך המחנה והתנבאו שם, יהושע משרת משה מציע לו להכניס אותם לכלא, משה אומר ליהושע האם אתה מקנא עבורי על כך שאלדד ומידד מתנבאים (ולכן אתה מציע לי לאסור אותם), אך אני לא מקנא בהם והלוואי וכל עם ישראל יהיו נביאים.

הערה:

הכתוב מציין שהנביאים שהחלו להתנבא לא יוסיפו, יש מחלוקת בין המפרשים בהסבר המילים "לא יוסיפו": לפי הספרי: "לא יוסיפו" הכוונה שלא המשיכו להתנבא מעבר לאותה נבואה חד פעמית, לפי האונקלוס "לא יוסיפו" הכוונה לא הפסיקו להתנבא, כלומר הנבואה שלהם לא היתה חד פעמית.

ויתנבאו ולא יספו:
ספרי: לא המשיכו;
אונקלוס: ולא פסקו.

הערה:

בדרך כלל כאשר אדם נותן משהו משלו וחולק אותו עם אנשים נוספים, הוא מפסיד ונשאר עם פחות ממה שהיה לו, רש"י מסביר שהאצלה של משה מהנבואה שלו לשבעים זקני ישראל לא פגעה בעוצמת נבואתו, רש"י מביא משל המסביר את דבריו שמשה רבינו דומה לנר המדליק את נרות המנורה לא חסר ממנו דבר והוא נשאר לדלוק באותו העוצמה, כך משה שנתן מנבואתו נשאר בסופו של דבר עם אותה עוצמה של נבואה.

רש"י [יז]:

ושמתי עליהם - למה משה דומה באותה שעה לנר שמונח על גבי מנורה והכל מדליקין ממנו ואין אורו חסר כלום.

יהושע משרתו הנאמן של משה פונה אל משה בעניין נבואת אלדד ומידד במחנה :

[כח] וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי מֹשֶׁה כְּלָאִם

שאלה:

א. מה פירוש כלאם?

תשובה:

א. לפי רש"י :

1. כלאם : מלשון כיליון (אבדון) יהושע מציע למשה להטיל על אלדד ומידד לטפל בצורכי הציבור ובדבר יגרום להם לכיליון (לאבדון).
2. כלאם : שלח אותם לכלא בגלל שהתנבאו על כך שמשה מת ושיהושע יכניס את בני ישראל לארץ.

רש"י [כח]

כלאם - הטל עליהם צרכי צבור והם כלים מאליהם. **דבר אחר** תנם אל בית הכלא, לפי שהיו מתנבאים משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ.

שאלה:

מדוע יהושע מייעץ למשה לפעול כנגד אלדד ומידד?

תשובה:

הרמב"ן מסביר שאלדד ומידד פעלו כנגד משה בכך שהתנבאו על העתיד ומנהג ישראל היה שנבואה על העתיד כאשר יש מספר נביאים מתנבא רק הגדול שבנביאים (בנקרה שלנו משה רבינו) ובני הנביאים (שאר הנביאים) הולכים אחרי נבואתו כתלמידים.

רמב"ן [כח] : ... מדברי רבותינו נראה, כי היה המנהג בישראל שלא יתנבא אדם בעתידות במקום נביא גדול ממנו, אבל הולכים אחריו כתלמידיו והם בני הנביאים.

תגובת משה:

הערה:

מעלתו של משה וענוותנותו עולים מתשובתו ליהושע. משה רואה לנגד עיניו את עם ישראל וטובתו:

כט ויאמר לו משה המקנא אתה לי ומי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם:

הערה:

מתגובת משה ניתן ללמוד עד כמה הוא ראה את תפקידו כמנהיג עם ישראל למען בני ישראל וכמחבר ומקרב את העם לה', ללא שום רצון לכבוד ושררה.

לא ורוח נסע מאת ה' ויגזו שלוים מן הים ויטש על המחנה כדרך יום זה וכדרך יום זה סביבות המחנה וכאמתים על פני הארץ: לב ויקם העם כל היום ההוא וכל הלילה וכל יום המחרת ויאספו את השלו הממעיט אסף עשרה חמרים וישטחו להם שטוח סביבות המחנה: לג הבשר עודנו בין שניהם טרם יפרת ואף ה' חרה בעם ויך ה' בעם מכה רבה מאד: לד ויקרא את שם המקום ההוא קברות התאווה כי שם קברו את העם המתאווים: לה מקברות התאווה נסעו העם חצרות ויהיו בחצרות: פ

הסבר: ביום למחרת, נשבה רוח מאת ה' והיא הביאה עופות שנקראים שליו מהים, הרוח שנשבה הטילה את השליו על מחנה ישראל, השליו כיסה שטח גדול, התורה מתארת את השטח שכיסה השליו כגודל שטח שלוקח לעבור בהליכה של יום שלם לכל כיוון, והגובה של ערימות השליו היה שתי אמות מעל לקרקע (מטר), ובני ישראל אספו את השליו במשך יום, לילה ויום נוסף (36 שעות), ואפילו מי שאסף מעט באופן יחסי לכל האחרים היתה לו כמות גדולה, התורה מתארת את התאווה הגדולה של בני ישראל שהם עוד לא הספיקו לבלוע את הבשר שהיה בין השיינים וכבר אספו עוד שליו, והדבר הכעיס את ה' והוא העניש את בני ישראל במכת דבר שהמיתה הרבה אנשים ובמשך חודש מתו הרבה אנשים מבני ישראל במכת הדבר, ולאחר חודש נגמר הדבר ויקראו שם המקום "קברות התאווה" (שקברו במקום את אותם האנשים שהתאוו לבשר).